

Asia: VN/18473/2023

Täydentävä lausuntokierros; Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi - pykäläluonnos 188 §:ksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntopyynnössä on kysymys jatkovalmistelusta asiassa, jossa puolustusministeriö pyysi lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa (SKRTL) ja siihen liittyviksi laeiksi, VN/3229/2019.

Annoin asiassa lausuntoni (EOAK/3938/2022) 18.8.2022.

Nyt kysymys on hallituksen esitysluonnokseen sisältyvän SKRTL:n 188 §:n muutoksesta. Pykälässä säädettäisiin rikostorjuntatehtävän siirtämisestä poliisille.

Pykäläluonnosta on muutettu niin, että siinä esitetään aiemman sanamuodon lisäksi esitutkinnan siirtämistä poliisin suoritettavaksi aina, jos rikoksesta epäilty on Puolustusvoimain komentajan, Pääesikunnan päällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies. Lisäksi esitutkinta olisi aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi myös, jos rikoksesta epäilty on sotilastiedusteluviranomaisessa palveleva virkamies ja epäilty rikos on tapahtunut sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 4 luvussa tarkoitettujen tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä tai sotilastiedustelutehtävän suorittamisen yhteydessä.

Esitän lausuntonani seuraavan.

Palkatun henkilöstön epäiltyjen rikosten tutkiminen

Nyt ehdotetun 1. momentin mukaan esitutkinta olisi siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää.

Ehdotetun 2. momentin mukaan esitutkinta olisi aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos rikoksesta epäilty on Puolustusvoimain komentajan, Pääesikunnan päällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies.

Esitutkinta olisi ehdotetun 3 momentin mukaan aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi myös, jos rikoksesta epäilty on sotilastiedusteluviranomaisessa palveleva virkamies ja epäilty rikos on tapahtunut sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 4 luvussa tarkoitettujen tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä tai sotilastiedustelutehtävän suorittamisen yhteydessä.

Ehdotetun pykälän 4. ja 5. momenttien mukaan rikostorjuntatehtävä voitaisiin muutenkin siirtää poliisille asian laadun niin vaatiessa. Poliisilla olisi myös erityisestä syytä oikeus oma-aloitteisesti ottaa tässä laissa tarkoitettu rikostorjuntatehtävä suoritettavakseen. Myös yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voitaisiin antaa poliisin suoritettavaksi.

Lausunnossani EOAK/3938/2022 totesin:

”Ylipäänsä se, että puolustusvoimat tutkii oman henkilöstönsä epäillyt virkarikokset, on periaatteessa ongelmallista. Menettelyssä ei ole ulkopuolisia puolueettomuuden takeita. Ns. poliisirikosten kohdalla tutkinnan puolueettomuus on pyritty varmistamaan niin, että näiden rikosten tutkinnanjohtajana on aina syyttäjä, joka myös aina ratkaisee sen, onko olemassa esitutkinnan edellytykset.”

Poliisin tekemiksi epäiltyjen rikosten tutkinnan johto siirrettiin aikanaan syyttäjälle, koska taustalla oli huoli siitä, että luottamus esitutkinnan puolueettomuuteen vaarantuu, jos rikoksesta epäilty kuuluu tutkinnan toimittavaan organisaatioon. Tutkinnanjohtajuus annettiin syyttäjälle sen turvaamiseksi, että esitutkinta näissä rikoksissa toimitetaan epäillyn aseman siihen vaikuttamatta ja yleisön esitutkinnan puolueettomuutta kohtaan tunteman luottamuksen ylläpitämiseksi. Tällöin poliisi ei voi omalla päätöksellään jättää asiaa esimerkiksi tutkimatta, vaan tutkintaa koskevat ratkaisut tekee poliisiorganisaation ulkopuolinen viranomainen.

Nyt ehdotettu 188 § on toki parannusta verrattuna aiempaan pykäläluonnokseen – josta puuttuivat nyt ehdotetut 2. ja 3 momentit – mutta se ei edelleenkään vastaa kaikilta osin tutkinnan puolueettomuuden vaatimuksiin.

Pääosin samoilla perusteilla, joilla poliisirikosten tutkinnanjohtajuus siirrettiin syyttäjälle, tulisi Puolustusvoimien henkilöstön SKRTL:ssä tarkoitettujen rikosten esitutkinta olla poliisilla.

Lausuntopyynnön johdannon mukaan poliisin resurssit huomioon ottaen on tarkoituksenmukaista, että poliisi suorittaisi vain Puolustusvoimien ylimpien virkamiesten sekä sotilastiedusteluviranomaisen virkamiesten epäiltyjen rikosten esitutkinnan.

Esimerkiksi vuonna 2020 palkattua henkilökuntaa koski 72 sotilasrikosten esitutkintaa (<https://puolustusvoimat.fi/-/sotilasrikosten-maara-edelleen-lievassa-laskussa>). Vuonna 2021 palkattua henkilökuntaa koski 122 esitutkintaa (<https://puolustusvoimat.fi/-/sotilasrikosten-maara-lievassa-nousussa>) ja vuonna 2022 (<https://puolustusvoimat.fi/-/sotilasrikosten-maara-edelleen-lievassa-nousussa>) 59 esitutkintaa.

Määriä ei voi mielestäni pitää sellaisina, että poliisin resursseilla voisi perustella sitä, että poliisi ei tutkisi kaikkia palkattua henkilökuntaa koskevia SKRTL:ssä tarkoitettuja rikosepäilyjä.

Tutkinnan puolueettomuuden ja riippumattomuuden kannalta olisi mielestäni joka tapauksessa otettava huomioon muitakin henkilöryhmiä ja rikosepäilyjä kuin nyt ehdotetuissa 2 ja 3 momenteissa mainitut. Sellaisia voisivat perustellusti olla ainakin kaikki SKRTL:n soveltamisalaan kuuluvat Pääesikunnan ja sotilastiedusteluviranomaisen virkamiesten rikosepäilyt.

Syyttäjän tutkinnanjohtajuudesta on esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan suljettu kuitenkin pois asiat, jotka käsitellään sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa (754/2010) säädetyssä menettelyssä. On arvioitu, että viranomaistoiminnan puolueettomuuteen kohdistuvat epäilyt ovat ilmeisesti vähäisempiä kuin vakavampien rikosten yhteydessä.

Vaikka mielestäni lähtökohtaisesti kaikki palkatun henkilöstön epäillyt SKRTL:ssä tarkoitettut rikokset tulisi tutkia poliisin toimesta, voinee jokin poliisirikosten kanssa samankaltainen rajausta lievimpien rikosten kohdalla tulla kysymykseen. Sotilasrikosten osalta rajausta ei voi kuitenkaan tehdä samalla tavalla kuin poliisirikosten kohdalla, koska sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 1 §:n 3 momentin mukaan sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettua asiaa ei saa käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa menettelyssä.

Rikosepäilyn kirjaaminen ja esitutkinnan aloittamisesta päättäminen

Toinen käsillä olevaan asiakokonaisuuteen liittyvä epäkohta, johon puutuin jo lausunnossani EOAK/3938/2022, mutta jota ei tässä täydentävässä lausuntokierroksessa näytetä huomioidun, koskee rikosten kirjaamista ja esitutkinnan aloittamisesta päättämistä (ehdotettu SKRTL 9 § 1). Viittasin lausunnossani apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen tarkastushavaintoihin (EOAK/408/2022). Pölösen totesi:

”Toisin kuin poliisissa, puolustusvoimissa ei joissain tapauksissa kirjata ilmoitusta niin, että kurinpitoesimies arvioisi tämän kirjatun ilmoituksen perusteella onko rikosta syytä epäillä ja käynnistetäänkö asiassa esitutkinta. Epäillyn rikoksen tapahtumatietojen saattaminen kurinpitoesimiehen tietoon on siten vapaamuotoista ja voi tapahtua esimerkiksi suullisesti. Ilmoitus kirjataan vasta sen jälkeen, kun asiassa on päätetty suorittaa esitutkinta (SKRTL 27 §:n 1 momentti). Näin ollen esitutkintakynnyksen alle jääneistä tapahtumista, joissa kuitenkin on arvioitu rikosepäilyn olemassaoloa, ei ole olemassa välttämättä mitään dokumentaatiota. Myöskään esitutkinnan aloittamista edeltäviä toimenpiteitä (esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 2 momentti) ei dokumentoida, jos asiassa ei kirjata ilmoitusta. Esitutkintalain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi, esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus.

Asiassa jääkin epäselväksi sellaisten tapahtumien kirjaamismenettely, joissa ei ole ilmoittajaa ja jotka eivät kurinpitoesimiehen harkinnassa ylitä rikosepäilyn kynnyksiä. Jälkikäteisvalvonnan ja toiminnan ulkoisen uskottavuuden näkökulmasta voi olla ongelmallista, jos dokumenteista ei voida arvioida kuin niitä juttuja, joissa esitutkinta aloitetaan.”

Mielestäni kaikki tietoon tulleet SKRTL:ssa tarkoitetut rikosepäilyt olisi kirjattava ja niissä tapauksissa, joissa esitutkinnan toimittaminen kuuluu poliisille, olisi kirjattu ilmoitus siirrettävä poliisille, joka arvioi, onko asiassa syytä epäillä rikosta. Näissä tapauksissa ”syytä epäillä” kynnyksen arvioiminen ei toisin sanoen voi jäädä Puolustusvoimissa tehtäväksi. Mielestäni tällainen sääntely olisi sisällytettävä lakiehdotukseen.

Oikeusasiamies

Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos

Mikko Eteläpää

Eteläpää Mikko

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen